

JÓZEF ROSTAFIŃSKI

(1850–1928)

BOTANIK
SYSTEMATYK ROŚLIN NIŻSZYCH
HISTORYK BIOLOGII

Józef Rostański urodził się 14 sierpnia 1850 r. w Warszawie. Był synem Wilhelminy z Wentzlów i Michała, głównego buchaltera Banku Polskiego (od 1865 r. dyrektora), a zarazem właściciela majątku ziemskiego Klódno koło Grodziska Mazowieckiego. Józef zainteresował się roślinami w dzieciństwie, pod wpływem przyjaciela rodziców, ks. Józefa Wyszyńskiego (1811–1874), profesora nauk przyrodniczych w Akademii Duchownej w Warszawie. Po ukończeniu pięcioklasowej Pensji Wyższej Męskiej K. Jurkiewicza (1863) uczęszczał do II Gimnazjum w Warszawie (1863–1866). W latach 1866–1869 studiował w Warszawskiej Szkole Głównej, początkowo w Sekcji Matematycznej (1866/1867), a następnie w Sekcji Przyrodniczej (1867/1868) Wydziału Matematyczno-Fizycznego. Zainspirowany przez profesora botaniki, Jerzego Aleksandrowicza (1819–1894), rozpoczął badania florystyczne w okolicach Warszawy. Z najnowszymi odkryciami w dziedzinie anatomii i fizjologii roślin zapoznał się na ćwiczeniach prowadzonych przez młodego Edwarda Strasburgera (1844–1912), przyszłego klasyka biologii, współtwórcy cytologii roślin. Po rusyfikacji Szkoły Głównej w 1869 r. i przemianowaniu jej na Cesarski Uniwersytet Warszawski, Rostański zdecydował się na kontynuowanie studiów w Niemczech.

Pod wpływem Strasburgera, który otrzymał stanowisko profesora w uniwersytecie w Jenie, Rostański rozpoczął studia w tej uczelni (1869–1870), gdzie słuchał m.in. wykładów sławnego ewolucjonisty Ernesta Haeckla (1834–1919). W latach 1870–1872 kontynuował studia w uniwersytecie w Halle. Jego mistrzem stał się Anton de Bary (1831–1888), odkrywca większości znanych wówczas faktów dotyczących rozwoju grzybów i śluzowców. W jego pracowni Rostański rozpoczął badania nad roślinami niższymi, których rezultatem było opublikowanie w 1871 r. pierwszej pracy na temat cyklu rozwojowego glonów. Wiosną 1872 r. młody uczoney przeniósł się na uniwersytet w Strasburgu, gdzie de Bary otrzymał katedrę botaniki, a niedługo później zorganizował sławną szkołę badawczą nad roślinami niższymi. Rostański podjął badania nad śluzowcami, mało zbadaną grupą organizmów. Pod kierunkiem de Bary'ego uzyskał w 1873 r. doktorat filozofii, na podstawie pracy *Versuch eines Systems der Mycetozoen*. W latach 1874–1876 był asystentem de Bary'ego. W 1875 r. habilitował się w Uniwersytecie Strasburskim.

Od 1876 r. Rostański związał się z Uniwersytetem Jagiellońskim, otrzymując w tym samym roku veniam legendi (z przeniesienia habilitacji), w 1878 r. — stanowisko profesora nadzwyczajnego botaniki, a jednocześnie dyrektora Ogrodu Botanicznego. W 1882 r. został profesorem zwyczajnym. W 1901 r. zrezygnował z kierowania Ogrodem, z powodu konfliktu z głównym ogrodnikiem (inspektorem), Gustawem Polem, z którego inicjatywy wytoczono profesorowi proces w Senacie Akademickim (5 lutego 1906 r.). Rozgoryczony Rostański nie podjął już obowiązków dyrektora, a w 1910 r. przeszedł na wcześniejszą emeryturę, w wieku zaledwie 60 lat. Jego działalność doceniono wiele lat później, kiedy w 1919 r. został reaktywowany w krakowskiej uczelni jako profesor historii nauk biologicznych i botaniki oraz obdarzony tytułem profesora honorowego Uniwersytetu Jagiellońskiego (1921).

Józef Rostafiński był dziekanem Wydziału Filozoficznego UJ (1884/1885–1885/1886). Należał do najaktywniejszych członków w historii Akademii Umiejętności. W 1878 r. został członkiem korespondentem, w 1883 r. — członkiem czynnym, uczestnicząc w pracach trzech wydziałów: Filologicznego, Historyczno-Filozoficznego i Matematyczno-Przyrodniczego. Był ponadto członkiem wielu towarzystw naukowych, zarówno krajowych, jak i zagranicznych: Polskiego Towarzystwa Botanicznego (1924 — członek honorowy), Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1885), Towarzystwa Muzeum Tatrzańskiego (1889 — członek honorowy), Towarzystwa Ogrodniczego w Krakowie (1893 — członek założyciel), Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie (1925 — członek honorowy), Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika (1875 — członek założyciel), a także m.in. Botanischer Verein von Brandenburg (1871), Società Crittogenologica Italiana (1878), Società Italiana di Scienze Naturali, Société Nationale des Sciences Naturelles de Cherbourg (1874), Zoologisch-Botanische Gesellschaft in Wien (1870).

W młodości, w czasie pobytu w Niemczech, wiele podróżował. W marcu 1874 r. przebywał w Antibes na Riwierze, w prywatnym laboratorium morskim Gustawa Adolfa Thureta (1817–1875), klasyka algologii. Wiosną 1875 r. prowadził badania nad glonami morskimi z rodziny listownic (*Laminariaceae*) w Biologicznej Stacji Morskiej w Cherbourgu w Normandii. W celu zbadania materiałów zielnikowych do projektowanej monografii taksonomicznej tej mało znanej grupy roślin udał się do Kew pod Londynem (1875), a następnie do Petersburga, Sztokholmu, Uppsali, Kopenhagi, Hamburga i Paryża (1876–1877). W następnym dziesięcioleciu odwiedził Algierię (1886, 1889) i Maderę (1888–1889), towarzysząc swojej pierwszej żonie Marii, która przebywała tam przez kilka lat, lecząc się na gruźlicę. Sławna z urody Maria z Ebertów Rostafińska (1861–1890) została uwieczniona przez Piotra Stachewicza w popularnym cyklu ilustracji *Legenda o Matce Boskiej*. Zmarła w Krakowie, w wieku 29 lat. Osierociła dwoje dzieci: Zofię (1884–1924), później siostrę zakonną zgromadzenia nazaretanek, oraz Jana (1882–1966), który został zootechnikiem, profesorem hodowli zwierząt SGGW w Warszawie. Jego dziećmi

Józef Rostafiński w czasie pobytu w Niemczech, ok. 1875

są: Maria Romiszowska, dr medycyny Michał Rostański oraz dr inż. Wojciech Rostański, emerytowany pracownik NASA, uczony, wynalazca, popularyzator nauki, mieszkający obecnie w USA. W 1895 r. profesor Józef Rostański ożenił się po raz drugi, z Marią Tomaszewską (zm. 1946), z którą miał dwoje dzieci: Justynę Służewską (1898–1928), malarkę przedwcześnie zmarłą na tyfus, oraz Halinę Rostańską-Choynowską (1897–1979), późniejszą autorkę opowiadań i audycji radiowych dla dzieci. Jej córka, Jolanta Porayska, mieszka w Warszawie. W 1922 r. Józef Rostański zaprzestał wykładów w Uniwersytecie z powodu pogarszającego się stanu zdrowia. Przez ostatnie kilka lat życia, chory na serce, nie wychodził ze swego mieszkania, pracował jednak niemal do ostatnich chwil. Zmarł 5 maja 1928 r. w Krakowie. Pochowany został na Cmentarzu Rakowickim.

Umysł niepowszedniej miary — przyrodnik, pisarz, językoznawca, pedagog, znakomity prelegent i podróżnik, łączący niezwykle encyklopedyczną wiedzę z wielką pracowitością i benedyktyńską wprost cierpliwością w dochodzeniu źródeł prac badanych

— pisała o swoim ojcu Halina Rostańska-Choynowska (1965). Badacz pogranicza nauk przyrodniczych i humanistyki Józef Rostański należał do znaczących osobowości nie tylko w nauce, ale i w kulturze Krakowa przełomu XIX i XX w. Związany ze środowiskiem krakowskich konserwatystów, określanych mianem stańczyków, przyjaźnił się z twórcami ruchu, Stanisławem Tarnowskim i Józefem Szujkim. Entuzjasta i popularyzator ewolucjonizmu, uważany był jednak za „nieprawomyślnego” konserwatystę. Kult przeszłości i dawnych zabytków Krakowa zbliżył go do badaczy dziejów Polski oraz artystów, poetów i malarzy Młodej Polski. Utrzymywał kontakty towarzyskie z Adamem Asnykiem, Lucjanem Rydlem, Henrykiem Sienkiewiczem, Piotrem Stachiewiczem, Włodzimierzem Tetmajerem, do najbliższych przyjaciół należeli Lucyna i Józef Kotarbińscy. Był wielbicielem Tatr. Prowadząc badania wysokogórskich glonów, wspinał się, w towarzystwie m.in. Tytusa Chałubińskiego, Jana Krzeptowskiego (Sabły) i Wojciecha Roja. Willa na Chramcówkach w Zakopanem, letnia rezydencja rodziny, stała się na początku XX w. salonem naukowo-artystycznym. Jak głosi legenda rodzinna (przekazana w 1984 r. profesorowi T. Majewskiemu przez synową uczonego, Marię Rostańską), Henryk Sienkiewicz czytał Rostańskiemu fragmenty nowo powstających utworów, a ingerencja botanika w fabułę *Quo vadis* sprawiła, że pisarz zdecydował się „ocalić życie” Ligii.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Obdarzony wszechstronnym umysłem, profesor Rostański łączył zainteresowania przyrodnicze i humanistyczne. Jego prace botaniczne dotyczyły głównie roślin niższych, w mniejszym zakresie — naczyniowych. Prowadził ponadto szeroko zakrojone, interdyscyplinarne badania z pogranicza biologii i humanistyki. W czasie pobytu w Niemczech oraz w pierwszym dziesięcioleciu pracy w Krakowie wślawił

się pionierskimi badaniami florystyczno-systematycznymi, z których największą rolę w nauce odegrały studia nad glonami i śluzowcami. Prace te zyskały rozgłos światowy i cytowane są do dzisiejszego dnia. Po r. 1886 nie opublikował już żadnych wyników badań nad roślinami, a swoją działalność skoncentrował na interdyscyplinarnych studiach nad historią botaniki i innych nauk przyrodniczych i medycznych oraz na badaniach na pograniczu botaniki, językoznawstwa, etnologii i historii. Dorobek w tym zakresie, opublikowany w pisanych po polsku artykułach i książkach oraz krótkich streszczeniach obcojęzycznych, również pionierski w skali światowej, jest zupełnie nieznan w innych krajach.

Wychowanek szkoły naukowej A. de Bary'ego, J. Rostafiński utworzył w Uniwersytecie Jagiellońskim (ok. 1878–1893) własną szkołę botaniczną, obejmującą zagadnienia florystyki i systematyki glonów, grzybów, roślin naczyniowych oraz paleobotanikę. Stanowiła ona kontynuację szkoły I. R. Czerwiakowskiego. Po r. 1893 uległa rozproszeniu. Reaktywowana w 1912 r. przez najwybitniejszego ucznia, Mariana Raciborskiego, kontynuowana jest do dziś pod nazwą „krakowska szkoła geobotaniczna”.

Prof. Józef Rostafiński z dziećmi: Zofią (1884–1924), przyszłą siostrą zakonną, i Janem (1882–1966), w przyszłości profesorem SGGW, Warszawa, 1890

FLORYSTYKA I SYSTEMATYKA GLONÓW (ALGOLOGIA. FYKOLOGIA)

Józef Rostafiński wyjaśnił wiele nowych faktów naukowych dotyczących szczegółów rozwoju i systematyki glonów, opisał ok. 30 nowych jednostek systematycznych różnej rangi. Wyraz „glon”, wzięty z gwary góralskiej, wprowadził do literatury naukowej. W okresie pobytu w Niemczech pracował nad światową monografią morskich brunatnic z rodziny *Laminariaceae*. Monografia, napisana w języku francuskim (*Prodrome d'une Monographie des Laminariacées*), uzyskała (jako rękopis) złoty medal Belgijskiej Akademii Nauk (1877). Niestety, nigdy nie ukazała się drukiem, a jej manuskrypt zaginął. Autor opublikował jedynie w języku polskim wstępny zarys systematyki rodziny *Laminariaceae* (1877). W toku badań nad morskimi brunatnicami uczony odkrył proces merogonii u morskoczyna, tzn. rozwój organizmu z bezjądrowego fragmentu komórki jajowej, po jej uprzednim zapłodnieniu (praca Rostafińskiego, ogłoszona

w 1877 r. w języku polskim, nie zyskała recepcji w nauce). Zjawisko to zostało opisane po raz drugi przez O. i R. Hertwigów w 1887 r., a w 1899 r. nazwane „merogonią” przez Y. Delage’a.

Po powrocie do kraju J. Rostański prowadził pionierskie badania nad glonami tatrzańskimi, uwieńczone m.in. opisaniem nowego rodzaju *Sphaerogonium* (1883), przeprowadził też rewizję systematyczną rodzaju *Hydrurus* (1882, 1883).

SYSTEMATYKA ŚLIZOWCÓW

Profesor Rostański jest uznanym w świecie pionierem badań śluzowców. W pracy doktorskiej *Versuch eines Systems der Mycetozoen* (1873) przedstawił jedną z najwcześniejszych koncepcji systemu tej grupy organizmów. W 1875 r. opublikował klasyczną pracę *Śluzowce. Mycetozoa*, drukowaną w latach 1874–1875 w „Pamiętniku Towarzystwa Nauk Ścisłych w Paryżu”. Opisał w niej 83 nowe taksony. Mimo że monografia opublikowana została w języku polskim (diagnozy nowych taksonów po łacinie), cytowana jest w różnych krajach do dzisiaj.

FLORYSTYKA ROŚLIN NACZYNIOWYCH

Uczony dokonał krytycznego podsumowania badań nad florą roślin nasiennych *Florae Polonicae Prodrumus* (1872; odb. 1873) i paprotników (1886) Królestwa Polskiego. Pierwsza z tych prac stała się klasyczną pozycją w polskiej florystyce. Rostański opracował krytycznie i wydał rękopisy florystyczne Jana Welsa z XV w. (1886) i Cyryny Dogiela z XIX w. (1885).

HISTORIA BOTANIKI

Był pierwszym w Polsce (i jednym z pierwszych w świecie) badaczy, prowadzących specjalistyczne badania źródłowe nad historią botaniki, traktując ją jako odrębną dyscyplinę badawczą, połączoną ściśle z dziejami innych nauk przyrodniczych, farmacji oraz medycyny i rolnictwa, a także historią kultury ogólnej. Sformułował program badań nad historią biologii w Polsce (1919). Wydał wiele artykułów i książek na temat początków polskiej botaniki, w okresie średniowiecza i renesansu.

Do unikatowych w skali światowej należy dwutomowe opracowanie najstarszych polskich rękopisów przyrodniczych, zawierające identyfikacje (według XIX-wiecznej nomenklatury) średniowiecznych nazw roślin, zwierząt i minerałów (*Średniowieczna historia naturalna*, cz. 1–2, 1900). Osobną monografię poświęcił rozwojowi medycyny w krakowskiej Alma Mater: *Medycyna na Uniwersytecie Jagiellońskim w XV wieku* (1900). Przeprowadził analizę najstarszych drukowanych polskich XVI-wiecznych prac przyrodniczych w dwóch obszernych studiach: *Nasza literatura botaniczna XVI w. oraz jej autorowie lub tłumacze* (1888) oraz *Porównanie tak zwanych zielników: Falimirza, Spiczynskiego i Siennika* [...] (1888).

Współpracując z serią wydawniczą Akademii Umiejętności „Biblioteka Pisarzy Polskich”, wydał opatrzone krytycznymi komentarzami dzieła przyrodniczo-rolnicze i medyczne dziewięciu autorów XVII i XVIII w. Największe znaczenie ma edycja staropolskich prac rolniczo-zoologicznych, ujęta w ponad 500-stronicowej książce *O myślistwie, koniach i psach łowczych książek pięcioro z lat 1584–1690* (1914). W dniu jego śmierci ukazało się opracowanie XVII-wiecznych katalogów roślin królewskich ogrodów botanicznych w Warszawie (1928).

HISTORIA UPRAWY ROŚLIN

Głównym przesłaniem interdyscyplinarnych poszukiwań Rostafińskiego było opracowanie historii uprawy roślin w Polsce. Niestety, planowane opus magnum nie ujrzało nigdy światła dziennego, mimo wielkiej pracowitości uczonego. Wynikło to zapewne z bogactwa źródeł historycznych i konieczności nowoczesnej interpretacji zawartej w nich informacji o gatunkach. To właśnie studia źródłoznawcze uczyniły z Rostafińskiego pioniera historii botaniki. Na temat historii uprawy i użytkowania roślin ogłosił jedynie kilka częściowych artykułów dotyczących buraka (1916), maku (1899) i kucmerki (1884). W Muzeum Botanicznym i Pracowni Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ) przetrwała bogata korespondencja dotycząca rozpisanej przez niego w latach 80. XIX w. ankiety na łamach czasopism codziennych. Częściowe jej opracowanie przez P. Köhlera (1987 i in.) wykazało, że zawiera uniikatowe materiały na temat historii uprawy, aklimatyzacji roślin, etnobotaniki i językoznawstwa.

POLSKIE NAZEWNICTWO BOTANICZNE

W związku z badaniami nad początkami polskiej botaniki Józef Rostafiński prowadził studia nad najstarszą polską nomenklaturą i terminologią botaniczną. Syntezą tych badań był ponad 800-stronicowy słownik polskich nazw roślin, głównie rodzajowych (*Słownik polskich imion rodzajów*, 1900). Dzięki temu pomnikowemu dziełu oraz podręcznikom, w których stosował wiele polskich nazw, Rostafiński uważany jest za współtwórcę polskiej nomenklatury i terminologii botanicznej.

W rodze dziekana

ETNOBOTANIKA

Józef Rostański należy do pionierów etnobotaniki, dyscypliny, która wyodrębniła się w pełni dopiero w XX w. Prowadził badania z pogranicza botaniki, jej historii oraz etnologii, nad zwyczajami i przesadami dotyczącymi roślin. Opublikowana część jego dorobku w tym zakresie dotyczy analizy informacji etnobotanicznej zawartej w najstarszych polskich drukach przyrodniczych. Unikatowa w skali światowej jest książka *Zielnik czarodziejski to jest zbiór przesądów o roślinach* (1895; odb. 1893).

HISTORIA

Był prekursorem uwzględniania zagadnień środowiska przyrodniczego w interpretacji zjawisk historycznych, co znalazło wyraz m.in. w pracach: *Polska z czasów przedhistorycznych pod względem fizyograficznym i gospodarskim* (1886; odb. 1887) i *O pierwotnych siedzibach i gospodarstwie Słowian w przedhistorycznych czasach* (1908).

ORGANIZATOR NAUKI

W 1880 r. Józef Rostański urządził laboratorium, a zarazem salę ćwiczeniową, na piętrze pawilonu dydaktycznego, w Ogrodzie Botanicznym. W historii krakowskiego Ogrodu Botanicznego zasłużył się zainicjowaniem w 1882 r. budowy jednej z największych w środkowej Europie palmiarni, która przetrwała do 1969 r. Odnowił kolekcje, m.in. zmienił aranżację działu systematyki roślin. Począwszy od lat 90., zajęty badaniami własnymi, mniej uwagi poświęcał Ogrodowi. Wykorzystał to główny ogrodnik, Gustaw Pol, który zaczął rościć sobie prawo do całkowitej samodzielności w kierowaniu zakładem. Upomniany przez profesora za prowadzenie nielegalnej sprzedaży roślin do sklepów, bardzo ostro zaatakował Rostańskiego, doprowadzając do wspomnianego procesu w Senacie Akademickim. Proces, w którym nie wydano żadnego wyroku, ale też nie zwolniono ogrodnika, okazał się katastrofalny w skutkach dla Ogrodu Botanicznego. Urażony profesor zrezygnował z funkcji dyrektora, a tymczasowy charakter kierownictwa i brak jakichkolwiek starań o inwestycje doprowadziły do zrujnowania szklarni i zaniedbania kolekcji w latach 1901–1910.

We wcześniejszym okresie działalności Rostański przyczynił się do reorganizacji Drukarni Uniwersyteckiej (od 1885 r. był przewodniczącym Komisji Drukarskiej, w latach 1890–1896 — inspektorem).

Po odsunięciu się od Uniwersytetu skoncentrował się na pracach w Akademii Umiejętności. Pełnił funkcję sekretarza Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego AU (1890–1907), dyrektora tego Wydziału (PAU) (1920–1923). Od 1874 r. był członkiem Komisji Fizyograficznej AU, której przewodniczył w latach 1886–1893. Był również długoletnim przewodniczącym Komisji Historii Nauk Matematyczno-Przyrodniczych AU i PAU (1910–1927). Ponadto w różnych okresach swojej

działalności uczestniczył w pracach Komisji Antropologicznej, Komisji Bibliograficznej, Komisji do Badań w zakresie Literatury i Oświaty, Komisji Etnograficznej i Komisji Geograficznej.

NAUCZYCIEL I POPULARYZATOR

Profesor Rostafiński prowadził przez długie lata (1876–1911) wykłady z botaniki ogólnej i lekarskiej na Wydziałach Filozoficznym i Lekarskim UJ, a także liczne wykłady monograficzne, m.in. „O najniższych organizmach roślinnych i zwierzęcych” (1878/1879), „Systematyka grzybów” (1881/1882, 1910/1911–1911/1912), „O bakteriach i stosunku ich do chorób zakaźnych” (1884/1885, 1889/1890), „Morfologia kwiatu” (1891/1892–1894/1895), „Anatomia fizjologiczna” (1905/1906–1906/1907), „Głony i grzyby” (1912/1913). Jego pionierskie wykłady z historii biologii zatytułowane były: „Historia biologii przed Darwinem” (1919/1920), „Historia nauk biologicznych” (1920/1921) oraz „Z dziejów nauk przyrodniczych” (1921/1922).

W latach 1893–1924 był dyrektorem Wyższych Kursów dla Kobiet im. A. Baranieckiego, które odegrały dużą rolę w kształceniu kobiet w okresie przed dopuszczeniem ich do studiów uniwersyteckich.

Józef Rostafiński należy do najwybitniejszych popularyzatorów nauk biologicznych w Polsce. Jego podręczniki przyrody (6 tytułów) dla szkół średnich, opracowane na wysokim poziomie naukowym i napisane świetną polszczyzną, zaliczane są do klasycznych pozycji w historii nauczania biologii. Wielokrotnie wznawiane, służyły wielu pokoleniom młodzieży. Największym powodzeniem cieszył się *Przewodnik do oznaczania krajowych roślin nasiennych* (wydany po raz pierwszy w 1886 r. jako suplement do podręcznika *Botanika szkolna dla klas niższych*), który doczekał się 21 wydań (wyd. 21. — uzupełnione przez O. Seidl w 1979 r.). Był ponadto pionierem popularyzacji ewolucjonizmu w Polsce, o czym świadczą m.in. artykuły *Wykład publiczny o prawie Malthusa w przyrodzie* (1879) oraz *Karol Darwin* (1882). Jego świetne prelekcje, wygłaszane przy różnych okazjach, ukazały się częściowo drukiem (*Ze świata przyrody. Szkice i opowiadania*, 1887). Jako pisarz przyrodniczy Rostafiński wypowiedział się najpełniej w książce podróżniczej *Z Algierii. Przyroda i ludzie* (1888; wyd. 2. pt. *Świat i ludzie Algieru*, 1896), ogłaszanej w odcinkach na łamach „Przeglądu Polskiego”. Publikował też często artykuły w codziennej prasie. Wydaje się, że jego artykuły i książki ukształtowały w dużym stopniu wyobraźnię pokolenia twórców Młodej Polski. Pisze o tym Stanisław Przybyszewski, wspominając, że opisy egzotycznej przyrody w swoich utworach czerpał z pism profesora Rostafińskiego (list do żony Jadwigi; wg T. Żeleńskiego (Boya), 1956).

UCZNIOWIE

Roman Gutwiński (nauczyciel, algolog), Józef Krupa (nauczyciel, florysta), Edward Lubicz-Niezabitowski (prof. Uniwersytetu Poznańskiego), Jarosław Łomnicki, entomolog i zoolog (dyrektor Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie), Marian Raciborski (prof. UJ, Uniwersytetu Lwowskiego), Aleksander Zalewski (prof. Uniwersytetu Lwowskiego).

ZBIORY

Profesor Rostafiński zgromadził zielnik roślin naczyniowych z obszaru Królestwa Polskiego (obecnie znajduje się w Zielniku Instytutu Botaniki UJ — KRA) oraz bogatą kolekcję śluzowców (zachowaną m.in. w Zielniku Uniwersytetu im. L. Pasteura w Strasburgu). Zebrał też kolekcję starych druków botanicznych (obecnie w Bibliotece Instytutu Botaniki UJ i Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN).

EPONIMY I INNE FORMY UCZCZENIA PAMIĘCI

Przejawem uznania dla dorobku uczonego w zakresie systematyki było utworzenie rodzaju *Rostafinskia* Speg. i co najmniej 16 nazw gatunkowych, np. *Polyporus rostafinskii* Karst., *Paleohepatica rostafinskii* Racib., *Gleichenia rostafinskii* Racib., *Rosa rostafinskii* Błocki. Zestawienie eponimów w pracy: Z. Mirek, *Plant names formed in commemoration of botanists of the Cracow Botanic Garden*, [w:] *Studies on the history of botanical gardens and arboreta in Poland*, red. A. Zemanek, B. Zemanek, Pol. Bot. Stud., Guidebook Series 1993, 9, s. 105–106. Nazwisko Rostafińskiego noszą ulice w Krakowie, Warszawie i Wrocławiu. W 1950 r., w czasie uroczystości 100-lecia urodzin uczonego, wmurowano w kościele św. Anny w Krakowie tablicę pamiątkową.

PUBLIKACJE

Józef Rostafiński był autorem ponad 500 publikacji, w tym ok. 100 naukowych, wielu książek i podręczników. Bibliografia najważniejszych prac: B. Hryniewicz, *Józef Rostafiński (1850–1928) w setną rocznicę urodzin*, Acta Soc. Bot. Pol. 1951, 20, Suppl., s. 63–72. Pełna bibliografia: T. Majewski, *Bibliografia prac Józefa Rostafińskiego*, [w:] *Józef Rostafiński — botanik i humanista*, red. A. Zemanek, PAU, Kraków (w druku).

NAJWAŻNIEJSZE PRACE

1. *Florae Polonicae Prodrromus*, Verh. k.k. Zool.-Bot. Ges. Wien 1872, 22, s. 81–208 [osobna odb. R. Friedländer & Sohn, Berlin 1873, ss. 128].
2. *Versuch eines Systems der Mycetozen. Inaugural-Dissertation der Philosophischen Facultät der Universität Strassburg [...]*, Druck von F. Wolff, Strassburg 1873, ss. IV, 21, 1 nlb.
3. *Śluzowce (Mycetozoa). Monografia [...]*, Pamiętnik Towarzystwa Nauk Ścisłych w Paryżu 1874, 5, s. 1–215, tabl. I–IV; 1875, 6, s. 217–432, tabl. V–VII, XI; 7, tabl. VIII–X, XII, XIII [osobna odb. Nakł. Bibl. Kórnickiej, Druk. Rouge, Dunon i Fresné, Paryż 1875, ss. 432, 4 nlb., tabl. 13].
4. *O podzielnosci jaja (dividua ovi natura) i zapłodnieniu u morszczyków*, Rozpr. Spraw. Posiedz. Wydz. Mat.-Przyr. Akad. Umiejętn. 1877, 4, s. 190–199.
5. *Rzut oka na rodzinę listownic (Laminariaceae) i pierwsze zasady naukowej ich klasyfikacji*, Rozpr. Spraw. Posiedz. Wydz. Mat.-Przyr. Akad. Umiejętn. 1877, 4, s. 200–233, tabl. V.
6. *Nasza literatura botaniczna XVI w. oraz jej autorowie lub tłumacze*, Pam. Akad. Umiejętn., Wydz. Mat.-Przyr. 1888, 14, s. 152–207.
7. *Zielnik czarodziejski to jest zbiór przesądów o roślinach*, Zbiór Wiad. Antrop. Kraj. 1895, 18, s. 1–191 [odb. nakł. AU, Druk. UJ, Kraków 1893, ss. 191].
8. *Medycyna na Uniwersytecie Jagiellońskim w XV wieku. Szkic źródłowy i krytyczny [...]*, nakł. autora, Druk. W. L. Anczyca i S-ki, Kraków 1900, ss. 95, 4 nlb., tabl. 1.
9. *Słownik polskich imion rodzajów oraz wyższych skupień roślin [...]*, Materiały do historii języka i dyalektologii polskiej, 1, nakł. AU, Druk. UJ, Kraków 1900, s. I–IV, 1–834, 2 nlb.
10. *Średniowieczna historia naturalna. Symbola ad historiam naturalem medii aevii*, nakł. UJ, Kraków 1900, cz. I, ss. XXI, 605, tabl. I–IV; cz. II, ss. 352, 5 nlb.

BIBLIOGRAFIA

- W. Grębecka, *Prace Józefa Rostafińskiego na tle tradycji historii botaniki w Polsce*, Kwart. Hist. Nauki Techn. 1986, 31/2, s. 491–504.
- B. Hryniewicz, *Józef Rostafiński (1850–1928) w setną rocznicę urodzin*, Acta Soc. Bot. Pol. 1951, 20, Suppl., s. 47–76, tabl. I–III.
- Józef Rostafiński — botanik i humanista, red. A. Zemanek, PAU, Kraków [w druku].
- P. Köhler, *Nieznane materiały Józefa Rostafińskiego do badań nad historią roślin uprawnych w Polsce*, Zesz. Nauk. UJ. Prace Bot. 14, Kraków 1987, s. 141–154.
- Z. Kosick, *Rostafiński Józef Tomasz (1850–1928)*, PSB, t. 32, 1989–1991, s. 147–151.
- S. Kulczyński, *Józef Rostafiński*, Acta Soc. Bot. Pol. 1929, 6/1, s. 391–395.
- E. Lubicz-Niezabitowski, *Prof. Dr. Józef Rostafiński*, Roczn. Nauk Roln. Leśn. 1928, 20, s. 116–117.
- D. Nespiak, *Józefa Rostafińskiego (1850–1928) wkład do historii medycyny w Polsce*, Archiwum Historii i Filozofii Medycyny 1988, 51, 3, s. 373–382.
- H. Rostafińska-Choynowska, *Józef Rostafiński (1850–1928) — jego życie i dzieło*, Wszechświat 1965/1, s. 14–17.
- W. Rostafiński, *Listy Marii z Ebertów Józefowej Rostafińskiej z lat 1881–1890*, Universitas, Kraków 1991, ss. 163, 10 nlb.
- Słownik biologów polskich*, red. S. Feliksiak, PWN, Warszawa 1987, s. 453–454.
- F. A. Stafleu, R. S. Cowan, *Taxonomic literature*, Vol. 4, ed. 2, Regnum Vegetabile 110, Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht–Antwerpen 1983, W. Junk Publishers, The Hague–Boston, s. 908–910.
- A. Śródka, P. Szczawiński, *Biogramy uczonych polskich*, cz. II: *Nauki biologiczne*, Zakł. Nar. Oss., Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985, s. 321–326.

- A. Zemanek, *Dzieje nauczania botaniki w Uniwersytecie Jagiellońskim (1783–1917)*. *History of teaching the botany at the Jagiellonian University (1783–1917)*, Uniwersytet Jagielloński. Varia 290, Kraków 1991, [m.in.] s. 34–36.
- A. Zemanek, *Historia botaniki w Uniwersytecie Jagiellońskim*. *History of botany at the Jagiellonian University (1780–1917)*, Uniwersytet Jagielloński. Rozpr. Hab. 164, Kraków 1989, [m.in.] s. 25–26, 64–67, 121–123, 134–135.

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum UJ, m.in.: S II 619, 877, WF II 122, 171, 172, 489.

Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ, Instytut Botaniki): B 70, 73, 74, 94, 111, 114, 126, 127, 176, 241, 243, 244, 245, 292, 293; Ryc. 8; Var. 3. W. Rostański, *Rodzina Rostańskich*, maszynopis, ss. 32.

Pragnę złożyć serdeczne podziękowanie Panu drowi inż. Wojciechowi Rostańskiemu, znakomitemu znawcy historii rodziny oraz właścicielowi prywatnego archiwum (Rocky River w Ohio, USA), za wszechstronną pomoc przy opracowaniu biogramu. Dziękuję również Pani Jolancie Porayskiej za cenne informacje o przeszłości rodu.

Alicja Zemanek